

Land-resource potential of the Transcarpathian region, its structure and characteristics and also intensity of intended use are considered. The functional use of land resources of the Transcarpathian region is analysed. The main attention is paid to the economic efficiency of land area. The dynamic parameters of crop yields in all categories of farms in the Transcarpathian region are shown. The main tasks of using the potential of rural development of the Transcarpathian region, including land resources and meet the basic objectives of the State Strategy are highlighted.

Key words: land resources, rural areas, effectiveness, manufacturing and agriculture.

УДК 330.[564.24+366]

Доц. Є.Г. Самойленко, канд. екон. наук –
Національна металургійна академія України

ДЕТІНІЗАЦІЯ НЕФОРМАЛЬНОГО СЕКТОРУ ТІНЬОВОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Розкрито засоби детінізації неформального сектора тіньової економіки України. Головними способами є надання пільгових кредитів з метою інноваційного розвитку цього сектору; розвиток іпотечного кредитування за наявності постійної легальної роботи; подолання негативного менталітету у суспільстві. Також необхідно зменшити трансакційні витрати до нижчого рівня, ніж при роботі в неформальному секторі. Для цього потрібне зменшення податків, бюрократичних перешкод і посилення відповідальності за неформальну діяльність.

Ключові слова: тіньова економіка, легальна економіка, неформальний сегмент тіньової економіки, економічне зростання.

Постановка проблеми. Неформальний сектор тіньової економіки прирідний як економічно розвиненим країнам, так і країнам, що розвиваються, та охоплює види правомірної економічної діяльності, що здійснюються нелегалізованими підприємствами. Цей сегмент тіньової економіки виконує важливу функцію – забезпечує частину населення робочими місцями, що дає змогу підтримувати високий рівень зайнятості та сукупного попиту. Неформальна економіка дає змогу не тільки виживати певній частині населення в умовах перехідної економіки, але і в короткотерміновому періоді стимулює легальний сектор, оскільки частина грошей, що зароблені в неформальному секторі, йдуть на споживання товарів та послуг, які вироблені в державному та формальному приватному секторах економіки. Зазначена характеристика мультиплікативно впливає на легальний сектор, посилюючи мультиплікативну хвилю. Крім цього, незважаючи на формування негативних явищ у свідомості населення, в короткостроковому періоді виникають й позитивні – це проявляється у набутті нових професійних навиків, ініціативності та гнучкості. Більш того, певна частина населення має можливість нагромадження первісного капіталу, що є досить важливим за умови легалізації цих підприємців, оскільки може дати потужний поштовх для розвитку малого та середнього бізнесу.

Формування цілей статті. Мета роботи – визначення цілей та методів детінізації неформального сектора тіньової економіки України. Методичні та теоретичні проблеми, пов'язані з тіньовою економікою, розробляють як вітчизняні [2, 3, 5-8], так й іноземні фахівці [4]. Основна увага концентрується на дослідженні сутності та масштабів тіньової економіки.

Виклад основного матеріалу. Досліджуваний сегмент тіньової економіки є важливим елементом національної економіки, який на певному етапі відіграє позитивну роль та має великий економічний потенціал. Його необхідно спрямовувати на користь як самого неформального сектора, так і легального.

На нашу думку, стратегія дій відносно неформального сектора полягає в такому: по-перше, його необхідно легалізувати; по-друге, необхідно нейтралізувати негативний вплив на легальну частину економіки; по-третє, створити умови для переходу цього сегмента від екстенсивного розвитку до інтенсивного. Безумовно, для цього необхідна повна його легалізація. Універсальним засобом цієї проблеми практично усі дослідники називають лібералізацію умов економічної діяльності (відміна заборони тих чи інших видів діяльності та зменшення статистичної та інших видів звітності) і жорстку боротьбу з корупцією у державному апараті [1, 2].

Зменшення трансакційних витрат (фінансових та витрат часу) є важливою і необхідною умовою легалізації неформального сектора. Але зменшення тільки податкового тягаря та спрощення реєстрації не приведуть до отримання бажаних результатів, оскільки той, хто не сплачував ніяких податків, не має ніякої мотивації починати їх сплачувати навіть в меншому обсязі. Таким чином, необхідні істотніші стимули для нелегалів, які б спонукали їх легалізуватися.

Виходячи з цього, держава повинна зробити привабливі умови праці в легальному секторі та посилити боротьбу з неформальною діяльністю. Зростання відповідальності за діяльність в неформальному секторі призведе до зростання трансакційних витрат роботи в ньому, що на тлі зменшення цих витрат у легальному секторі буде стимулювати неформалів виходити на легальний ринок. В умовах адміністративних і фіскальних заходів зі зменшення трансакційних витрат істотним стимулом для неформалів є надання пільгових кредитів. Це, своєю чергою, буде не тільки стимулювати неформалів до входу на легальний ринок, але і дасть поштовх до інтенсивного типу розвитку в цьому секторі. Кредити у 17-18 % річних мало кого можуть стимулювати до виробничої діяльності. Як показує досвід західних країн, навіть 3 % річних вже є малопривабливим для виробничої діяльності. Для фірм, що займаються інноваційною діяльністю, вони взагалі не повинні мати відсотків. Безумовно, що такі кредити повинні видаватися під гарантії. Ними можуть бути привабливі бізнес-плани, які підтверджені незалежними експертами зі залученням у цих проектах частини ресурсів отримувача кредиту. Завдання держави – використати усі важелі монетарної політики, щоб зменшити ставки відсотка. Кредитна політика повинна також враховувати кон'юнктуру ринку та стимулювати ефективні сфери та напрямки виробництва. Крім кредитів, для підтримки цих галузей має сенс впровадити податкові пільги.

Стимулювання роботодавців до легалізації є дуже важливим завданням, але, на наш погляд, не менш важливим є розроблення мотиваційного механізму праці в легальному секторі щодо найманого працівника. Серед головних мотивів для найманого виробника варто виділити такі: розмір заробітної плати, гарантованість її отримання (мається на увазі відсутність затримання заробітної плати), умови праці (ступінь матеріально-технічного озброєння робочого міс-

ця), спрощена процедура працевлаштування, кількість обмежень при працевлаштуванні (наявність громадянства, прописки), можливість отримання додаткових знань та реалізація інтелектуального потенціалу робітника.

Для цього необхідно стимулювати роботодавців до збільшення заробітної плати робітників внаслідок реформування податкової системи та карної відповідальності за несвоєчасну її виплату. Щодо реформи податкової системи, то, на нашу думку, її можливо здійснити таким чином: по-перше, необхідно встановити регресивну шкалу оподаткування на прибутковий податок для дрібних і середніх підприємств; по-друге, необхідно встановити розмір мінімальної заробітної плати на рівні прожиткового мінімуму в країні; по-третє, необхідно надати пільги в оподаткуванні для підприємств, які розвивають систему внутрішньофірмового навчання та постійно проводять роботу з персоналом щодо зростання професійних якостей робітників. Для гарантування виконання правових норм щодо оплати праці, умов роботи, тривалості робочого дня та відпочинку необхідно налагодити постійний державний і громадянський контроль.

Ще одним напрямком легалізації неформального сегмента повинна стати активна діяльність держави у сфері соціального захисту населення. Для цього необхідно створити сприятливі умови для діяльності позабюджетних фондів та зорієнтувати пріоритети державної політики на рішення соціальних питань. Необхідно також розробити і закріпити у правовому полі методику розрахунку показника прожиткового мінімуму, який би відповідав реальним витратам суб'єкта на продовольчі та інші товари і послуги, переглянути відповідні закони про мінімальний розмір оплати праці.

У сфері політики зайнятості необхідно також переглянути наявні пріоритети: держава має не субсидувати безробіття, а проводити активну політику у напрямку створення нових робочих місць, яка повинна враховувати кон'юнктуру ринку. Для реалізації цього напрямку необхідно розробити методику, яка б давала змогу реально оцінювати попит та пропонування робочої сили і перспективу їх зміни. Враховуючи отримані результати, необхідно проводити профорієнтаційну та навчальну роботу з населенням. Більш того, моніторинг попиту та пропонування робочої сили необхідно проводити постійно по кожному регіону країни. На базі отриманих результатів належить селективно допомагати міграції безробітних у необхідний регіон враховуючи їх індивідуальні характеристики.

Ще одним кроком до легалізації робочої сили є забезпечення населення житлом. Необхідним для рішення цього питання є розвиток ефективного іпотечного кредитування. Надання іпотечних кредитів має відбуватись при наявності легальної зайнятості.

Для ефективнішої реалізації запропонованих напрямків необхідно посилити контроль відповідних структур за фінансовою діяльністю державних і громадських організацій, які залучені до виконання соціальних програм. Треба також додати, що жорстку боротьбу з корупцією в органах державної влади потрібно проводити постійно та спрямовувати не на ліквідацію окремих державних структур, а на оптимізацію їх діяльності: суспільство зацікавлене у їх контролі (контроль за якістю продукції, дотримання трудового законодавства).

Важливим напрямком на шляху легалізації неформального сектору є створення і розвиток інститутів громадянського суспільства, які б, з одного бо-

ку, представляли інтереси легалізованих підприємств, з іншого – контролювали б їх діяльність. Не менш важливим напрямком є формування негативного ставлення населення до тінізації у суспільстві. Для цього держава повинна залучити усю свою пропагандистську машину, а також інститути громадянського суспільства (засоби масової інформації, громадські організації, політичні партії та ін.). Цілі та методи детінізації неформального сектору тіньової економіки наведено в таблиці.

Табл. Цілі та методи детінізації неформального сектору тіньової економіки

Мета	Методи досягнення цілей та інструменти
Легалізація неформального сектору та залучення його ресурсів для посилення	Надання пільгових кредитів для суб'єктів малого та середнього бізнесу; встановлення регресивної шкали на прибутковий податок з заробітної плати при її зростанні до середнього прожиткового рівня в країні; встановлення розміру мінімальної заробітної плати на рівні прожиткового мінімуму; надання пільг в оподаткуванні
Мультиплікативної хвилі	Для підприємств, які розвивають систему внутрішньофірмового навчання; моніторинг попиту та пропонування робочої сили по регіонах країни з метою селективної допомоги міграції безробітних у необхідний регіон враховуючи їх індивідуальні характеристики; розвиток іпотеки для суб'єктів малого та середнього бізнесу; формування у населення негативного відношення до тіньової діяльності.

Легалізація неформального сектору є досить важливою умовою подолання усєї тіньової економіки, оскільки буде знищена база для формування інших сегментів тіньової економіки і, передусім, для організованої злочинності, а формування антитіньового менталітету стане запорукою демократичних перетворень у державі.

Висновки. Для легалізації неформального сектору необхідно:

- зменшення трансакційних витрат до рівня меншого, ніж при роботі в неформальному секторі, що потребує зменшення оподаткування, бюрократичних перешкод та посилення відповідальності за неформальну діяльність;
- надання пільгових кредитів з метою інноваційного розвитку цього сектору;
- стимулювання роботодавців до збільшення заробітної плати (через реформування оподаткування на фонд заробітної плати) та дотримання трудового законодавства, посилюючи контроль та відповідальність роботодавця;
- гарантування належного соціального захисту населення, що передбачає встановлення мінімальної заробітної плати на рівні реального прожиткового мінімуму, підвищення якості соціальних гарантій найбільш уразливим верствам населення;
- посилення контролю відповідних структур за фінансовою діяльністю державних та громадських організацій, які залучені до виконання соціальних програм;
- розвиток іпотечного кредитування при наявності постійної легальної роботи;
- посилення політики зайнятості, що передбачає не тільки допомогу у перевлаштуванні та підвищенні професійної підготовки, але і моніторинг попиту і пропонування робочої сили по регіонах та забезпечення відповідної мобільності робочої сили;
- створення та розвиток інститутів громадянського суспільства, які б, з одного боку, представляли інтереси легалізованих підприємств, з другого – контролювали б їх діяльність;
- подолання негативного менталітету у суспільстві.

Література

1. Абалкин Л. Роль государства и борьба с экономическими догмами / Л. Абалкин // Вопросы экономики : сб. науч. тр. – 1998. – № 9. – С. 3-15.
2. Базилюк А.В. Тіньова економіка в Україні / А.В. Базилюк, С.О. Коваленко. – К. : Вид-во НДЕІ, 1998. – 206 с.
3. Варналії З.С. Тіньова економіка: сутність, особливості та шляхи легалізації : монографія / З.С. Варналії. – К. : Вид-во Нац. ін-ту стратегічних досліджень, 2006. – 576 с.
4. Де Сото Э. Иной путь. Невидимая революция в третьем мире / Э. Де Сото. – М. : Изд-во Gatallaxy, 1995. – 320 с.
5. Краус Н.М. Тіньовий та офіційний сектори економіки: антагоністичне співіснування і взаємодія / Н.М. Краус. – Полтава : РВВ ПУСКУ, 2008. – 175 с.
6. Мазур І.І. Детинізація економіки України: теорія та практика / І.І. Мазур. – К. : ВПЦ "Київський університет", 2006. – 329 с.
7. Попович В.М. Теорія детинізації економіки / В.М. Попович. – Ірпінь, 2001. – 524 с.
8. Пушкаренко П. Генезис і соціально-економічні наслідки тіньової економіки / П. Пушкаренко, М. Логвиненко // Економіка України : зб. наук. праць. – 2004. – № 10. – С. 43-49.

Самойленко Е.Г. Детенизация неформального сектора теневой экономики Украины

Раскрыты средства детенизации неформального сектора теневой экономики Украины. Главными способами являются выдача льготных кредитов с целью инновационного развития этого сектора; развитие ипотечного кредитования при наличии постоянной легальной работы; преодоление негативного менталитета общества. Также необходимо уменьшить транзакционные расходы до уровня, ниже чем при работе в неформальном секторе. Для этого необходимо уменьшение налогов, бюрократических препятствий и усиление ответственности за неформальную деятельность.

Ключевые слова: теневая экономика, легальная экономика, неформальный сегмент теневой экономики, экономический рост.

Samojlenko Eu. Legalization of the Informal Sector of the Black Economy of Ukraine

The aim of the article is to define goals and methods of legalization of the informal sector of the Ukraine's black economy. As a result, the ways of legalization of the informal sector of the black economy in Ukraine are specified. The main methods are the following: granting preferential loans for the innovative development of the sector; the development of mortgage lending if there is a permanent legal work; overcoming the negative mentality of society. It is also necessary to reduce the transaction costs to a level that is lower than when working in the informal sector. This requires a reduction of taxes, bureaucratic obstacles and bigger responsibility for informal activities.

Key words: black economy, legal economy, informal segment of the black economy, economic growth.

УДК 658.8

Викл. О.О. Столяренко – Львівський ДУВС

МЕТОДИКА СТРАТЕГІЧНОГО АНАЛІЗУ ПІДПРИЄМСТВ

Здійснено огляд методів стратегічного аналізу підприємств. Зокрема проаналізовано такі методи, як: SWOT-аналіз, PEST-аналіз, матриця Ансоффа, модель 5 конкурентних сил Портера, матриця MC/Kinsey, матриця ADL, метод дезагрегації цілей. Проаналізовано переваги та недоліки цих методів. Наведено приклад застосування SWOT-аналізу в міжнародних компаніях. Складено матрицю спектра найпоширеніших інструментів стратегічного аналізу. На основі цієї матриці пояснено неефективність застосування тільки одного методу. Запропоновано власний методологічний підхід стратегічного аналізу підприємств. У комплексній методиці стратегічного аналізу доцільним є застосування методу оцінювання економічної безпеки для запобігання небезпеки економіч-

ного стану підприємства та ефективного впровадження стратегії розвитку підприємства.

Ключові слова: стратегічне управління, стратегічний аналіз, SWOT-аналіз, PEST-аналіз, матриця Ансоффа, модель 5 конкурентних сил Портера, матриця MC/Kinsey, матриця ADL, метод дезагрегації цілей, економічна безпека.

Вступ. Стратегічний аналіз дає змогу з'ясувати: чи володіє підприємство внутрішніми ресурсами й засобами, щоб скористатися зовнішніми можливостями. Стратегічне управління на основі цього аналізу покликане створити можливість своєчасної реакції підприємств у відповідь на ті зміни, що відбуваються в зовнішньому середовищі: на ринках товарів і технологій, в економічній, соціальної, політичній сферах. Невизначеність економіки України на сучасному етапі ринкових відносин негативно позначається на всіх найважливіших аспектах діяльності підприємств і передусім на проблемі розробки ними економічної стратегії.

Для своєчасної та ефективної реакції у відповідь на ці зміни необхідні прогнозування, дослідження і творчість. Цими методами передбачається використання саме стратегічного аналізу та управління підприємствами. Саме тому для збереження стійкого положення на ринку підприємство повинне вкладати значні кошти в прогнозування кон'юнктури ринку, впровадження науково-технічних досягнень, удосконалювати організацію виробництва й методи стратегічного аналізу та управління.

Постановка завдання, мета дослідження. Питання методів, прийомів, систематизації стратегічного аналізу досліджували такі вітчизняні та зарубіжні науковці, як: П.Л. Гордієнко, І.А. Ігнат'єва, І.В. Жалінська, Г.В. Осовська, І.М. Парасій-Вергуненко, К.І. Редченко, М.Г. Саєнко, В.В. Пастухова, О.М. Скібіцький, І.С. Левик та ін. Проте, незважаючи на значний науковий доробок учених і практиків із цієї теми, важливі питання із методології стратегічного аналізу в сфері забезпечення економічної безпеки потребують подальшого розроблення та формування нових підходів.

Виклад основного матеріалу. Стратегічне управління – це процес управління стратегічним плануванням та виробленою стратегією з врахуванням взаємозв'язку внутрішнього середовища організації із зовнішнім, швидкого реагування на зміни зовнішнього середовища для досягнення задач, цілей, мети підприємства. Основною умовою стратегічного управління та планування є врахування несподіваних змін у зовнішньому оточенні фірми.

Одним з етапів моделі стратегічного управління є стратегічний аналіз. Стратегічний аналіз може здійснюватись за багатьма методиками: SWOT-аналіз, PEST-аналіз, розроблення дерева цілей та багато інших. Серед науковців є найбільше прихильників методу SWOT-аналізу, який передбачає розроблення матриці можливостей, загроз, сильних та слабких сторін підприємства.

Цей метод часто застосовують на практиці чимало міжнародних фірм. Однією з таких фірм є Exxon Mobil Chemical – міжнародна компанія з виробництва нафтохімічної продукції високої якості, яка SWOT-аналіз проводить щороку аналітичними відділами регіональних (центральных) офісів Америки, Азії, Африки, а результати аналізу публікуються для загального доступу на внутрішньому сайті фірми [1, с. 154]. Ще однією компанією, яка присутня більш ніж